

en in hoofdzaak luidde: 'Ingeval er naar art. 52 dispensatie voor de gedane beroeping moet worden aangevraagd, geeft de Kerkeraad hiervan voorloopig kennis aan den beroepene en wordt met het opmaken van den beroepsbrief gewacht totdat de dispensatie verkregen is.'⁹³ De kennisgeving in de nieuwe alinea bij art. 59 heeft veel weg van een toezegging. In vergelijking met de toezegging valt afgezien van de kerkordelijke inbedding echter vooral op dat de effectuering van het beroep op geen enkele wijze afhankelijk is van de kerkenraad, maar uitsluitend van een instantie waar de kerkenraad geen directe invloed op heeft, de algemene synode of de synodale commissie. Het gaat in feite om een beroep onder opschortende voorwaarde.⁹⁴ De verbintenis van het beroep werkt pas vanaf het moment dat dispensatie is verleend. De bezwaren die tegen een toezegging zijn in te brengen zijn op deze figuur niet van toepassing.

Bij een tekort aan zowel proponenten als predikanten bleef de druk op het systeem toenemen.⁹⁵ Een enkeling wilde de beperking in art. 52 van een minimumperiode in de eerste gemeente geheel opgeven.⁹⁶ De meerderheid van de synode wilde zover niet gaan. Uiteindelijk werd per 1 januari 1876, parallel aan de eerder vervallen bepaling ten aanzien van proponenten, besloten dat de twee jaar niet meer afhankelijk werden gesteld van het ontstaan van de vacature.⁹⁷ In de argumentatie lag alle accent op de belangen van de gemeenten: enerzijds moesten gemeenten die bijvoorbeeld vanwege de financiën afhankelijk waren van een proponent hem ook enige tijd kunnen behouden, anderzijds mochten andere gemeente in het beroepingwerk niet te zeer belemmerd worden. Predikanten behielden, overeenkomstig de oorspronkelijke bedoeling van Dermout sr., de bescherming om in beginsel tenminste ruim twee jaar in hun eerste gemeente door te brengen.

Een blijvend verschijsel

De ontwikkeling van de toezegging van beroep in de negentiende eeuw werd ingegeven door krapte in het aanbod aan proponenten, en later ook aan predikanten. Aanvankelijk ging het bij de proponenten om een krapte in het algemeen, later bij hen en bij predikanten meer in het bijzonder om een beperkt aanbod aan voorgangers van een bepaalde kerkelijke kleur. Terwijl de kerkenraad de beoogde voorganger graag aan zich wilde binden kon dat volgens de kerkorde nog niet, omdat aan een of meer kerkordelijke voorwaarden om volgens de regels te kunnen beroepen nog niet was voldaan. Het woordje 'nog' is hierin bepalend: in principe moest binnen een redelijke termijn alsnog aan de voorwaarde(-n) kunnen worden voldaan. Ze konden uiteenlopend van aard zijn, waardoor de uit haar buitenkerkordelijke aard niet exact gedefinieerde term

⁹² De eerste volgens SWV is J. (Jan) Kraijenbelt (1837-1907), stud. theol. Leiden en Utrecht, Baambrugge 1861, Heemstede 1866, Alkmaar 1870, Rotterdam 1879-1902 (emer.), die bedankt voor een toezegging naar Linschoten (SWV 2 (1865), 481). Zie voor hem BWPGN 5.

⁹³ *Apeldoornsche Courant* d.d. 28 oktober 1871; *Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant* d.d. 6 november 1871; *Provinciale Drentsche en Asser Courant* d.d. 8 november 1871. J.S. (Johannes Stephanus) Tichelman (1845-1930), stud. Utrecht, pred. Hurwenen 1872, Hellevoetsluis 1874, Leidschendam 1878, Rotterdam-Charlois 1889-1899 (emer.). In 1871 namen 39 proponenten een beroep aan. Van hen kregen er 7 (17,9 %) een of meer toezeggingen: 4 kregen er 1, 1 kreeg er 2, 1 kreeg er 5, en Tichelman zoals vermeld 9.

⁹⁴ BZ 1862B, 630 (vgl. 364). W. (Willem) Snellen (1830-1891), stud. Utrecht, pred. Odijk 1856, Neede 1863, Driel 1872, St. Oedenrode 1875, Eindhoven 1877.

⁹⁵ BZ 1856A, 204.

⁹⁶ BZ 1862B, 732. Vgl. BZ 1858B, 336. J.H. (Jacobus Hendrik) Heidenrijk (1833-1911), stud. theol. Utrecht en Leiden, pred. Noordwijk aan Zee 1859, Renswoude 1863, Tiel 1865-1900 (emer.). Heidenrijk volgde in Renswoude P.H. Hugenholtz. Heidenrijk behoorde tot de vriendenkring van Hu-